

Anneyle ve Babayla Algılanan Benzerlik: Bazı Anne, Baba ve Kişi Özelliklerinin Rolü

Zehra YAŞIN DÖKMEN*
Ankara Üniversitesi

Özet

Bu araştırmanın amacı, kadınların ve erkeklerin anneleriyle ve babalarıyla algıladıkları benzerliğin, annelerinin, babalarının ve kendilerinin özelliklerinden ne kadar yordanabileceğini belirlemektir. Anne ve baba ile benzerlik, fiziksel, duygusal, bilişsel, sosyal ve davranışsal özellikler bakımından olmak üzere ve genel anlamda ele alınmıştır. Anne ve babanın özellikleri olarak eğitim düzeylerine; algılanan başarıları, önemleri, otoriteleri ve yakınlıklarına; kendi özellikleri olarak da bazı demografik özellikleri ile kadınlık ve erkeklik puanlarına bakılmıştır. Veriler, 119 kadın ve 88 erkek olmak üzere toplam 207 denekten toplanmıştır. Veriler, kişisel bilgi formu, Algılanan Benzerlik Ölçeği ve Bem Cinsiyet Rollerini Envanteri ile toplanmıştır. Kadınlardan ve erkeklerden alınan verilerin çözümü için tekrar ölçümlü varyans analizleri ve iki ayrı hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Bu analizlerin sonucunda, kadınlarla erkeklerin kendilerini annelerine ya da babalarına daha benzer olarak algılamadıkları belirlenmiştir. Anneyle ve babayla benzerlik algısındaki değişime, benzerliğine bakılan anababanın (ebeveynin) özelliklerinin önemli bir katkı sağladığı görülmüştür. Anneyle ve babayla hissedilen yakınlığın, kişinin ya da anababanın cinsiyeti ne olursa olsun benzerlik için çok önemli olduğu bulunmuştur. Ayrıca babanın algılanan başarısı kızların, annenin algılanan başarısı ise oğulların onlarla algıladıkları benzerlik için önemlidir. Bunların yanı sıra kadınların anneleriyle benzerlik algılamalarında annenin eğitiminin ve erkeklerin babalarıyla benzerlik algılamalarında babanın aile içindeki önemini anlamlı katkı sağladığı gözlenmiştir. Bulgular, kaynaklar ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Benzerlik algısı, anne-baba çocuk ilişkileri, anne ve babayla algılanan benzerlik

Abstract

The purpose of this study was to examine the contribution of some mother, father and person characteristics to the prediction of similarities perceived by individuals between themselves and their parents. Perceived similarity the parents were evaluated in terms of physical, emotional, cognitive, social, any behavioral features as well as in terms of general similarity. In the study, the parent characteristics examined were education level, perceived success in life, importance in family, authority and perceived closeness. The person characteristics included were socio-demographic characteristics and masculinity and femininity scores as measured by the Bem Sex Roles Inventory (BSRI). A personal information questionnaire, the Perceived Similarity Scale and the BSRI were administered to 119 females and 88 males (N=207). The data were analyzed using a series of repeated measures analysis of variance and hierarchic multiple regression analysis. Both men or women were not found to perceive themselves as more similar to one parent than the other. In predicting perceived similarity with the mother and the father, some parental

Yazar Notu: Yazarın daha önceki yayınlarda "femininity" ve "masculinity" karşılığı olarak "kadınlık" ve "erkeklik" terimleri kullanılmıştır. Fakat bu makalede, aynı İngilizce kelimeler için anlamlarını daha iyi karşıladığı düşünülerek "kadınlık" ve "erkeklik" terimleri kullanılmıştır.

*Yazışma Adresi: Yrd. Doç. Dr. Zehra Yaşın Dökmen, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Psikoloji Bölümü, 06100 Sıhhiye/Ankara.

characteristics made significant contributions. For daughters, perceived success of the father, and for sons perceived success of the mother made an important contribution to the perceived similarity. In addition, while mother's education level contributed significantly to the perceived similarity of the daughters with their mothers, father's perceived importance in family contributed significantly to the perceived similarity of the sons with their fathers.

Keywords: Perceived similarity, the relations between parents and children, perceived similarity with mother and father.

Anne ve baba ile algılanan benzerlikte, anababa (ebeveyn) ve çocuk arasındaki ilişkiler önemlidir. Anababalarla (ebeveynle) kız ve erkek çocukları arasındaki ilişkiler hakkında farklı bulgular vardır. Wright ve Keple (1981), kızların anneleriyle ilişkilerinin arkadaşlarıyla ilişkilerine benzediğini ama babalarıyla aralarında bir ilişkisizlikten söz edebileceğini bildirmektedirler. Oysa aynı çalışmada baba-oğul ilişkisinin çatışmaları da olsa olumlu bir etkileşim olduğu bulunmuştur. De Luccie ve Davis (1991) tarafından yapılan bir araştırmada, babaların kızlarını daha kabul edici oldukları ve onlara daha çok güvendikleri gösterilmiştir. Harris ve Morgan (1991) ise, babaların oğulları ile daha ilgili olduklarını, ancak ailede erkek çocuk sayısı fazla olduğunda kızların babaların ilgisini daha çok çektiklerini dolayısı ile kardeş sayısının ve kardeşlerin cinsiyetinin önemli olduğunu belirtmektedirler. Anne, baba ve yetişkin çocuk arasındaki ilişkilerde ise çocuğun cinsiyetinin, yaşının, sosyoekonomik statüsünün, medeni durumunun etkisinden söz edilmektedir (Umberson, 1992).

Araştırmalar annelerin ve babaların kız ve erkek çocuklarına farklı davrandıklarını göstermektedir. Çocukluktan itibaren kız ve erkek çocukların anababalarıyla (ebeveynleriyle) ilişkileri farklıdır; anababalar, özellikle babalar, oğullarının yanlışlarına daha duyarlı davranmakta ve bağımlı davranışlarına olumsuz tepkide bulunmaktadır (Russell ve Russell, 1987). Babaların daha ayırıcı oldukları ve özellikle kızlarını kadınsı cinsiyet rolüne teşvik ettikleri ileri sürülmektedir (Johnson, 1982). Bu konuda yapılan bir meta-analizde (Lytton ve Romney,

1991) babaların, annelere kıyasla kızlarıyla oğulları arasında genellikle daha çok ayrım yaptıkları ama bu farkın fazla olmadığı belirlenmiştir. Bu meta-analizde, başarıya teşvik etme, bağımlı kılma, disiplin uygulama, geleneksel cinsiyet rollerine uygun etkilere özendirme, davranışları kısıtlama gibi sosyalleştirme alanlarında genellikle babaların daha çok ayrım yaptıkları ama annelerle babalar arasında sadece kısıtlama bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bildirilmektedir.

Kaynaklarda çocuklarla anababaları arasındaki benzerlik çeşitli yönleri ile ele alınmıştır. Anne-çocuk arasında geleneksel cinsiyet rollerine yönelik tutum benzerliği olduğu bildirilmektedir (Fagot, Leinbach ve O'Boyle, 1992). Din ve politik tutum benzerliklerinin de kuşaklar boyunca sabit olarak gözlemlendiği, yaş ilerledikçe tutum benzerliğinin arttığı görülmektedir (Glass, Bengston ve Dunham, 1986). Çocukların tutumları üzerinde belirgin olarak annenin tutumlarının etkisi olduğunu belirten bir araştırmada (Starrels, 1992), ırk, yaş ve eğitim düzeyinin rolünden söz edilmektedir; beyaz olan, yaşı daha büyük olan ve üniversite mezunu olan annelerin çocukları annelerine daha çok benzerdir. Ayrıca anne ile kızı arasındaki cinsiyet rolü tutum benzerliğinde annenin eğitiminin de rolü olduğu ve annenin eğitimi arttıkça benzerliğin de arttığı (Smith ve Self, 1980) ve uyumlu anne-kız ilişkisinin aralarındaki sosyal ve duygusal ilgi ve ihtiyaçlardaki benzerliği artırdığı (Gavin ve Furman, 1996) bildirilmektedir. Aslında annenin özellikleri çocuklarını çok yönlü olarak etkilemektedir. Örneğin, annenin çalışması ya da mesleki statüsü çocukları ile

ilişkinin etkilemekte ve çocuklarının tutumlarını ve gelenekselliklerini bile belirlemektedir (Acock, Barker ve Bengtson, 1982).

Anababayla ilişkiler ile cinsiyet rolleri arasında anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir (Lombardo ve Kemper, 1992). Androjenlerin (kadınsı ve erkeksi cinsiyet rollerini birlikte gösterenlerin) anababaları ile ilişkilerine yönelik algılarının en olumlu olduğu, anababaları ile konuşabildikleri ve onlarla sorunlarını paylaşabildikleri belirlenmiştir. Kadınsı (femininity) cinsiyet rolünü benimseyenlerin de anababa çocuk ilişkisini olumlu olarak yaşadıkları oysa erkeksi (masculinity) cinsiyet rolünü benimseyen erkeklerin anababaları ile olumsuz ilişkileri olduğu görülmüştür. Belirsiz (undifferentiated) cinsiyet rolü olanlar ve karşı-cinsiyet rolünü (cross-sextyped) benimseyenler ise anababaları ile ilişkilerini en olumsuz algılayanlardır.

Anababayla algılanan benzerliğin onlarla özdeşim kurma ile ilişkisi olması mümkündür. Çocukların anneye ve babaya özdeşimi ile ilgili çeşitli açıklamalar vardır. Çocuğun anababasından kendi cinsiyetinden olana özdeşimi özellikle vurgulanmakla birlikte diğeriyle özdeşim de önemli bulunmaktadır. Kızların anneleriyle özdeşimleri arttıkça babalarıyla özdeşimlerinin de güçlendiği; aynı şekilde erkek çocukların da babalarıyla özdeşimleri güçlendikçe anneleriyle özdeşimlerinde de artış olduğu bildirilmektedir (Acock ve Yang, 1984).

Psikanalitik kurama göre çocuklar bir dizi karmaşık yaşantıdan sonra özdeşim krizini yenerler ve kendi cinsiyetlerinden anababalarıyla özdeşim kurarlar. Bilişsel gelişim kuramı da aynı cinsiyetten anababaya özdeşimi vurgulamaktadır. Lueptow (1980), bu kuramların öngördüğü gibi, aynı cinsiyetten anababaya özdeşimin daha çok görüldüğünü ama bu etkinin çok güçlü olmadığını, gençlerin hem annelerinden hem de babalarından etkilendiklerini bildirmektedir. Lueptow, daha güçlü algılanan anababanın özellikle de babanın özelliklerinin daha etkili

olduğu yönünde bir eğilim de gözlemiştir.

Toplumsal gücü olana benzemenin daha kolay ve arzu edilir olduğunu bildiren McDonald (1980), sosyal güç kuramında anababadan birinin anababalık gücü daha fazla olarak algılanınca çocuğun onunla özdeşim kurma derecesinin yükseldiğini ileri sürmektedir. Anababaya özdeşimin temel belirleyicisi, algılanan sosyal güçleridir ve algılanan sosyal güç ile özdeşim arasındaki ilişki babalar için daha fazladır. McDonald, babayla özdeşimde erkekler için babanın kontrol edebilme gücü ve otoritesinin, kızlar içinse babanın yol göstericilik-rehberlik gücünün daha önemli olduğunu bulmuştur. Anneyle özdeşimde ise hem kızlar hem de erkekler için annenin rehberlik gücünün ve bilgi ve becerisine duyulan güvenin önemli olduğunu belirlemiştir. Babaya benzeme bakımından kızlarla erkekler arasında fark bulunmamışken, kızların erkeklerden daha fazla anneleriyle özdeşim kurdukları görülmüştür. Acock ve Yang (1984) ise, sosyal güç değişkenlerinin erkeklere kıyasla kızların anababaya özdeşimlerinde daha önemli olduğunu bulmuşlardır ve sosyal güç kuramı ile toplumsal cinsiyet kuramlarının birleştirilmesi halinde anababaya özdeşim tahmininin artacağını ileri sürmektedirler.

Toplumsal cinsiyet şeması kuramına (Bem, 1985) göre, toplumsallaşma sürecinde çocuk toplumun cinsiyet şemasına uygun olarak kendi cinsiyetinin rollerini öğrenir ve tüm ilgili bilişsel işlemlerini bu şema doğrultusunda yapar. Kuramın önerdiğine göre, çocuk kendi cinsiyetinden anababasına benzer olması gerektiğini cinsiyet şeması aracılığıyla bilmektedir ve bilişsel tutarlılık gereği olarak bu benzerliği sağlamaya yönelir. Ancak öte yandan, bu durum özellikle kızlar için sorun yaratır çünkü benzemeye çalıştığı annesinin hem toplumda hem de aile içinde genel olarak düşük bir statüsü vardır. Bu da kız çocuğunun annesine özdeşimini ya da ona benzer olmasını güçleştirmektedir.

Anababayla ilişkileri kültürün etkileyebilirdiğinden söz edilmektedir (Kağıtçıbaşı, 1995); algılanan benzerliğin de kültürün etkisine bağlı olması beklenebilir. Türk ergenler üzerinde yapılan bir araştırmada (Hortaçsu ve Gençöz, 1993) yaşla birlikte anne ve babayla ilişkilerin, benzerlik/bağımlılık algılarının değiştiği, yaşla daha büyük ergenlerin anababaları ile daha az yakın ilişki kurdukları ve daha az benzerlik algıladıkları belirlenmiştir. Ayrıca annelerin, babaların ve arkadaşların farklı yaş dönemlerinde farklı ihtiyaçlar için daha önemli olarak görüldükleri anlaşılmaktadır (Hortaçsu, Gençöz ve Oral, 1995). Genellikle baba para sağlayıcı, anne ise sevgi, yakınlık, anlayış ve güven sağlayıcı olarak algılanmaktadır. Güngör (1996) tarafından yapılan bir araştırmada da üniversite öğrencilerinin arkadaş ve aile desteğini her zaman hissettikleri ama kızların daha çok arkadaş desteğini, erkeklerinse daha çok aile desteğini algıladıkları bulunmuştur. Fişek (1982) ise, ergen kızların aile içinde sürekli olarak düşük statülü oldukları vurgulandığı ve aile içinde güçlü olmayan anneleri ile özdeşim kurmak zorunda oldukları için düşük kendilik saygısı geliştirdiklerini ve bundan sıkıntı duyduklarını belirtmektedir. Kağıtçıbaşı (1984) da kadının erkeğe göre aile içinde düşük statüsü olduğunun herkesçe bilindiğine ve kabullenildiğine işaret etmektedir.

Kızların anneleriyle ilişkilerinde paylaşma, anlaşma ve arkadaşça iletişime özel önem verdikleri; erkeklerin ise annelerinin sevgi ve ilgisinden hoşlanmakla birlikte bazan bundan rahatsız oldukları ve annelerini tutucu buldukları anlaşılmaktadır (Dökmen, 1996). Oskay (1982) da kız çocuklarının erkek çocuklara kıyasla anababalarıyla daha çok konu üzerinde anlaşamadıklarını bulmuştur. Karadayı (1994), üniversite öğrencilerinin anneleriyle daha iyi ilişkiler içinde olduklarını ve annelerini kendilerine daha yakın bulduklarını bildirmektedir. Güvenç (1996) de kızların duygusal dayanışmayı, başkaları tarafından anlaşılmayı daha olumlu olarak

algıladıklarını ve erkeklere göre daha eşitlikçi cinsiyet rollerine sahip olduklarını belirlemiştir ve kızların özerklik duygularının temelde babalarının ailedeki eşitlikçi tutumlarından kaynaklandığını belirtmektedir. Öte yandan gençlerin kendilerini kabul düzeylerini, anne ve babalarının eğitim düzeylerinin ve demokratik olma derecelerinin, kardeş sayısının, doğum sırasının ve yaşanan yerin etkilediği belirlenmiştir (Güneysu ve Bilir, 1988).

Özellikle kızların babaya benzeme eğilimleri vardır. Kandiyoti (1979), üniversite öğrencisi kızlarla annelerini psikososyal değişim bakımından karşılaştırdığı araştırmasında, yakın hissedilen, benzer ve güçlü algılanan anababa üzerinde de durmuştur. Kandiyoti, hem kızların hem annelerin kendilerini annelerine daha yakın hissettiklerini bulmuştur. Kızların kendilerini annelerine yakın hissetme oranı annelerinkinden anlamlı derecede daha yüksektir. Ayrıca hem kızların hem annelerin kendilerini babalarına daha benzer algıladıkları da bulunmuştur. Bunlara paralel olarak, kızlar da anneler de babalarını annelerine göre daha güçlü olarak algılamaktadırlar. Hem kızların hem annelerin kendilerini ailede daha güçlü olarak algıladıkları bireylere benzetme eğilimi olduğu da belirtilmektedir.

Kızlarla erkeklerin annelerine ilişkin sevgileri arasında anlamlı bir fark olmadığı ancak kızların erkeklere göre babalarını daha çok sevdikleri görülmektedir (Şingir, 1996). Babanın, kızın yaşamında önemli bir yeri olduğu, Türk ve Alman üniversitelerinde kadın kariyerinin tartışıldığı bir sempozyumda çeşitli araştırmacılar tarafından da bildirilmiştir (Coşkun, 1996). Örneğin Acar (1996), Türkiye'de akademik yaşamda yer alan kadınların mesleklerinde ilerlemeye güdülenmelerinde babalarının etkili olduğundan söz etmektedir. Schlüter (1996) ise, öncelikle kız çocuklar, daha az olmak üzere erkek çocuklar üzerinde anababanın eğitim düzeyinin bilimsel kariyeri seçmede önemli bir

etken olduğunu bildirmektedir. Federal Almanya'da doktoralı erkeklerin babalarının %30.5'i akademik eğitim görmüşken doktoralı kadınlarda bu oran %51.1'e yükselmektedir. Türk üniversitelerinin üst yönetimindeki kadınları inceleyen Günlük-Şenesen (1996), dekan olan kadınların babalarının çoğunun annelerinin pek azının yüksek öğrenim görmüş olduğunu bildirmektedir.

Görüldüğü gibi, hem Batı hem Türk kaynaklarına göre, anne ve baba ile ilişkiler önemlidir ve anababa özelliklerinin benzerlik üzerinde rolü vardır. Bütün bu bilgiler, çocukların annelerine ve babalarına ilişkin benzerlik algılarına hangi anne özelliklerinin, hangi baba özelliklerinin ve hangi kişi özelliklerinin ne ölçüde katkısı olduğu sorusunu akla getirmektedir. Bu araştırmanın amacı bu katkıları belirlemektir. Annenin ve babanın eğitimleri, önemleri, başarıları, yakınlıkları gibi özelliklerinin çocuk için önemli olduğu bildirilmektedir. Anababadan sosyal gücü daha fazla algılananın örnek olarak seçilmesi ihtimalinin yüksek olduğunu ileri süren görüşler de vardır. Ayrıca, kişinin babasıyla ilişkileri üzerinde annesinin ve annesiyle ilişkileri üzerinde de babasının etkisi olduğundan söz edilmektedir. Bunlara dayanarak, bu değişkenlerin kişinin algıladığı benzerlik üzerinde rolü olması beklenmektedir. Anne ve baba ile ilişkilerin cinsiyete göre değiştiği ve anababaların farklı cinsiyetlerdeki çocuklarına farklı davrandıkları bilinmektedir. Bunun sonucunda onlara duyulan benzerlik algısının da çocuğun cinsiyetine göre değişmesi beklenebilir. Cinsiyetin yanı sıra, kişinin eğitim düzeyi, mesleği, cinsiyet rolü, nerede yaşadığı, kardeşlerinin sayısı gibi özelliklerin de anne ve babayla algılanan benzerlik üzerinde yordayıcı olması beklenmektedir. Çünkü yukarıda özetlendiği gibi bu değişkenler önemlidir ve ilişkileri ve benzerlikleri etkileyebilmektedir. Bu çalışmada bu beklentilerin sınanması amaçlanmaktadır.

Yöntem

Örneklem

Bu araştırmanın örneklemini, çeşitli yaşam alanlarından -okul, ev, işyeri- tesadüfi olarak seçilen 119 (%57.5) kadın, 88 (%42.5) erkek olmak üzere toplam 207 denekten oluşmaktadır.

Deneklerin eğitim düzeylerine bakıldığında, kadınların %1'inin sadece okur-yazar olduğu, %3'ünün ilkokul, %5'inin ortaokul, %71'inin lise ve %20'sinin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Erkeklerin %4.5'i ilkokul, %1'i ortaokul, %77.5'i lise, %17'si üniversite mezunudur. Kadınların %66'sı, erkeklerin %82'si bekar; diğerleri evli ya da duldur. Kadınların %13'ü çalışmazken, %35'i bir işte çalışmaktadır, %52'si öğrencidir. Erkeklerin %27.5'i meslek sahibidir, %2'si çalışmamaktadır, %70.5'i öğrencidir.

Kadınlarda yaş aralığı 14-55, yaş ortalaması 26.25'dir (ss = 10.10); erkeklerde yaş aralığı 17-52 ve yaş ortalaması 24.70'dir (ss = 8.41). Kadınların %3.5'i yaşamlarının ilk 18 yılını köyde, %2.5'u bucakta, %17'si ilçede, %76'sı ilde, %1'i yurtdışında geçirmişken; erkeklerin %13'ü köyde, %3'ü bucakta, %28'i ilçede, %56'sı ilde geçirmiştir. Kadınların %84'ü, erkeklerin %79.5'i ailesinin ilk üç çocuğundan biridir ve kadınların %84'ünün, erkeklerin %74'ünün en çok 3 kardeşi vardır.

Kadınların %92'sinin annesi, %80.5'inin babası ve erkeklerin %95.5'inin annesi, %76'sının babası hayattadır. Kadınların annelerinin %10'u okur-yazar değildir, %8'i okur-yazardır, %39'u ilkokul, %14'ü ortaokul, %26'sı lise, %3'ü yüksek öğretim mezunudur. Kadınların babalarının %3'ü okur-yazar değildir, %3'ü okur-yazardır, %35'i ilkokul, %14'ü ortaokul, %24'ü lise ve %21'i yüksek öğretim mezunudur. Erkeklerin annelerinin %19.5'i okur-yazar değildir, %14'ü okur-yazardır, %33'ü ilkokul, %11.5'i ortaokul, %14'ü lise ve

8'i yüksek öğretim mezunudur. Erkeklerin babalarının %3'ü okur-yazar değildir, %9'u okur-yazardır, %31'i ilkokul, %12.5'i ortaokul, %24'ü lise ve %20.5'i yüksek öğretim mezunudur. Kadınların annelerinin %84'ü, erkeklerin annelerinin %88.5'i çalışmazken, babalar çeşitli neslelere (serbest meslek, memur, çiftçi, emekli vb.) sahiptirler.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplamak için, kişisel bilgi formu, Algılanan Benzerlik Ölçeği ve 3em Cinsiyet Rollerini Envanteri kullanılmıştır.

Kişisel bilgi formu. Bu araştırma için 25 soruluk bir anket hazırlanmıştır. Bu anketle deneklerin cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, mesleği, kaç kardeşi olduğu, kaç çocuğu olduğu, medeni durumu öğrenilmiştir. Deneklerin annesinin ve babasının eğitim düzeyi, mesleği, hayatta olup olmadığı da belirlenmiştir. Bu soruların yanısıra annenin ve babasının denek tarafından ne kadar otoriter bulunduğu, aile içinde ne kadar önemli olarak ve hayatta ne kadar başarılı olarak algılandığı ve deneklerin anne ve babasını kendisine ne kadar yakın hissettiği de sorulmuştur. Bu sorularda cevaplar, 11 noktalı (0-10) bir ölçek üzerinde işaretleme yoluyla verilmektedir.

Algılanan Benzerlik Ölçeği. Bu ölçek, anneyle ve babayla algılanan benzerlik hakkında bilgi almak üzere her deneye bir kez annesi ve bir kez de babası için uygulanmıştır. Algılanan Benzerlik Ölçeği, araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Kişinin başka bir kişiye çeşitli özellikleri ile ne kadar benzediğine ilişkin algısını belirlemeye yönelik beş noktalı Likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin geliştirilmesi sırasında önce bir kişinin diğer bir kişiye ilişkin benzerlik algısını belirleyici 34 madde yazılmıştır. Bu maddeler bir kişinin diğer bir kişiye fiziksel, sosyal, duygusal, bilişsel, davranışsal yönden algıladığı benzerliğini ve diğer kişiye ilişkin genel değerlendirmesini gösteren ifadelerdir. Bu maddelere

örnek olarak şu ifadeler verilebilir: "Hiç bir fiziksel özelliğimin ona benzemediğini düşünüyorum." (fiziksel), "Onun bulunmaktan hoşlandığı ortamlardan ben de zevk alıyorum" (sosyal), "Olaylar karşısındaki duygusal tepkilerimiz aynı" (duygusal), "Aynı düşünce yapısına sahibiz." (bilişsel) "Onun sevdiği müziği ben hiç dinlemem" (davranışsal), "Onun gibi olmak istemem." (genel değerlendirme). Bu maddelerin ayırtediciliğini ve homojenliğini sınamak amacıyla madde analizi yapılmıştır. Bu amaçla 280 denekten oluşan bir örneklemden veri toplanmıştır. Denekler, Ankara Üniversitesi öğrencileridir. Algı objesinin sadece anne ve baba ile sınırlı olmaması, daha yaygın amaçlarla kullanılabilmesi için ölçek, 57 deneye annesi ile, 57 deneye babası ile, 59 deneye kardeşi ile, 53 deneye en iyi arkadaşı ile ve 54 deneye de mahallenin bakkalı ile algıladıkları benzerliği belirlemek üzere uygulanmıştır. Bu veriler üzerinde madde analizi yapılmıştır.

Madde analizi için belirlenen madde-toplam puan korelasyonlarına göre, korelasyon katsayısı .30'un altında olan ve .05 düzeyinde anlamlı olmadığı belirlenen 4 madde elenmiştir. Toplam puanları düşük ve yüksek olan iki denek grubunun madde puanları arasındaki farkların anlamlılığında *t* testi ile bakıldığında ise bütün maddeler için elde edilen *t* değerlerinin .01 düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu madde analizinin sonucuna göre, 30 maddelik Algılanan Benzerlik Ölçeği elde edilmiştir.

Bu ölçekten elde edilen toplam puan yükseldikçe benzerlik algısı da yükselmektedir. Ölçekten alınabilecek puanlar 30-150 arasında değişmektedir. (Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında, maddelerin puanlanması puan arttıkça algılanan benzerlik düşecek şekilde yapılmıştır. Nihai ölçekte ise bu puanlama değiştirilmiş, puanlama 'yüksek puan yüksek benzerlik' ilkesine göre yapılmıştır.)

Ölçeğin güvenilirliği iki yolla belirlenmiştir. Kararlılık güvenilirliği için test-tekrar test

güvenirlilik katsayısı .90 ($p < .01$) ($n = 72$) ve iç tutarlılık güvenirliliği için Cronbach Alfa katsayısı .94 ve iki yarı güvenirliliği .94 olarak bulunmuştur ($n = 280$).

Ölçeğin geçerliliği için, anne, baba, kardeş, arkadaş ve bakkala benzerlik bulguları karşılaştırılmıştır. Bu beş gruba ilişkin benzerlik algısı puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığı için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Bulunan F anlamlıdır ($F(4,275) = 39.43$, $p < .01$). Yapılan Tukey HSD testine göre, bakkala benzerlik puanı ($\bar{X} = 128.02$, $ss = 18.20$) ile anneye ($\bar{X} = 94.94$, $ss = 20.28$), babaya ($\bar{X} = 95.28$, $ss = 21.79$), kardeşe ($\bar{X} = 97.05$, $ss = 16.68$) ve arkadaşta ($\bar{X} = 89.13$, $ss = 11.61$) benzerlik puanları arasında anlamlı farklılıklar vardır. Beklendiği gibi, bakkala algılanan benzerlik diğerlerinden düşüktür. İnsanların anne, baba, kardeş, arkadaş gibi yaşamları için anlamlı kişileri, yaşamları içinde anlamlı bir yeri olmayabilecek mahalle bakkalına göre daha benzer bulmaları makul görünmektedir ve kaynaklarda özellikle ergenler için belirtilen bazı araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir (Wright ve Keple, 1981). Least Significance Difference (LSD) testi yapıldığında da en iyi arkadaşla algılanan benzerliğin kardeşe algılanan benzerlikten fazla olduğu da bulunmuştur. Bu da üniversite öğrencileri için beklenen bir sonuçtur. Bu sonuçlar ölçeğin geçerliliği için bir kanıt olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, benzer algılananların benzemez algılananlara kıyasla daha doğru olarak değerlendirildikleri bildirilmektedir (Fox, Ben-Nahum ve Yinon, 1989). Bakkala etkileşimin anne, baba, kardeş ve arkadaşta göre çok az olması nedeniyle ona ilişkin doğru değerlendirme yapılması ihtimalinin düşük olduğu düşünülürse, onunla düşük benzerlik algılanması da beklendik bir sonuçtur ve bulgular da bu yöndedir.

Algılanan Benzerlik Ölçeği'nin kişilere benzerlik algısının ölçülmesinde kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğundan

söz edilebilir. Ancak geçerliliği için daha çok kanıt toplanması yararlı olacaktır.

Bem Cinsiyet Rollerı Envanteri. Bem (1974) tarafından geliştirilen bu envanterin Kavuncu (1987) tarafından Türkçeye uyarlanan formu kullanılmıştır. Orijinal envanter, Kadınlık, Erkeklik ve Sosyal Beğeni ölçeklerinden oluşmaktadır. Bu araştırmada, daha önce geçerlik ve güvenirlilikleri sınanan (Dökmen, 1991; Kavuncu, 1987) ilk iki ölçek kullanılmıştır. Yirmişer sıfattan oluşan iki ölçek, maddeleri karışık sıralanmış olarak tek bir ölçek halinde uygulanmıştır. Denekler, her sıfatın kendilerine ne denli uygun olduğunu 7 basamaklı ölçek (1: hiç uygun değil; 7: her zaman uygun) üzerinde belirtmektedirler. Bu ölçeklerden iki ayrı puan elde edilmektedir: Kadınlık ve Erkeklik puanları. Bu puanların ortancaları hesaplanmaktadır. Kadınlık ve erkeklik ortancalarına göre deneklerin androjen, erkeksi, kadınsı ve belirsiz cinsiyet rollerinden hangisine sahip olduğu belirlenmektedir. Kadınlık puanı kadınlık ortancasının üstünde, erkeklik puanı erkeklik ortancasının üstünde olanlar androjen; kadınlık puanı ortancanın altında, erkeklik puanı ortancanın üstünde olanlar erkeksi; kadınlık puanı ortancanın üstünde, erkeklik puanı ortancanın altında olanlar kadınsı ve iki puanı iki ortancanın altında olanlar da belirsiz cinsiyet rolüne sahip olarak kabul edilmektedir. Bu araştırmada kadınlık ve erkeklik ortancaları örneklem ($N = 207$) için elde edilmiştir.

İşlem

Deneklere ölçekler, okul ve ev ortamlarında grup ya da bireysel olarak uygulanmıştır. Denekler ölçekleri kendileri doldurmuşlardır. Ölçeklerin uygulaması yaklaşık yarım saat sürmektedir. Verilerin çözümünde SPSS for Windows programı kullanılmıştır.

Bulgular

Annelerle ve babalarla algılanan benzerlik, annelerin ve babaların algılanan başarıları, önemleri, otoriteleri ve yakınlıkları ile cinsiyet arasındaki etkileşimlerin incelenebilmesi

için beş ayrı 2 (cinsiyet) X 2 (anne ve baba) faktörlü, son faktörde tekrar ölçümlü varyans analizi yapılmıştır. İlgili aritmetik ortalamalar ve standart sapmalar Tablo 1'de, varyans analizlerinin sonuçları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 1

Deneklerin Anneye ve Babayla Algılanan Benzerlik Puanları ve Annenin ve Babanın Algılanan Başarı, Önem, Otorite ve Yakınlık Puanlarının Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları

		Anneyle ilgili puanlar			Babayla ilgili puanlar		
		Denekler (N=207)	Kadınlar (n=119)	Erkekler (n=88)	Denekler (N=207)	Kadınlar (n=119)	Erkekler (n=88)
Benzerlik	$\bar{X}$	97.97	99.07	96.47	94.76	94.40	95.25
	ss	15.53	16.13	14.65	18.33	20.06	15.82
Başarı	$\bar{X}$	7.03	7.18	6.83	7.33	7.37	7.28
	ss	1.98	2.04	1.89	2.24	2.30	2.17
Önem	$\bar{X}$	8.67	8.61	8.76	8.62	8.37	8.96
	ss	1.91	2.01	1.78	2.20	2.42	1.82
Otorite	$\bar{X}$	5.30	5.36	5.17	6.93	6.83	7.06
	ss	2.18	1.96	2.46	2.46	2.48	2.45
Yakınlık	$\bar{X}$	8.22	8.14	8.33	6.80	6.40	7.35
	ss	2.14	2.22	2.03	2.80	2.88	2.47

Tablo 2

Deneklerin Anneye ve Babayla Algılanan Benzerlik Puanları ve Annenin ve Babanın Algılanan Başarı, Önem, Otorite ve Yakınlık Puanları İçin Yapılan Tekrar Ölçümlü ANOVA Sonuçları

		Sd	Sd (hata)	Ortalama kareler	F
Benzerlik	Cinsiyet (A)	1	200	87.56	0.24
	Anne-baba (B)	1	200	888.06	4.18*
	A X B	1	200	399.10	1.88
Başarı	Cinsiyet (A)	1	199	3.13	0.57
	Anne baba (B)	1	199	11.68	3.67
	A X B	1	199	2.92	0.92
Önem	Cinsiyet (A)	1	200	11.21	2.57
	Anne baba (B)	1	200	0.23	0.06
	A X B	1	200	6.64	1.69
Otorite	Cinsiyet (A)	1	200	0.11	0.02
	Anne baba (B)	1	200	5.09	1.20**
	A X B	1	200	5.09	1.20
Yakınlık	Cinsiyet (A)	1	199	37.31	5.23
	Anne baba (B)	1	199	16.09	3.46
	A X B	1	199	16.09	3.46

*p < .05. **p < .01.

Tablo 2'de görüldüğü gibi, ortak etkiler anlamlı değildir. Ancak, anne ve babalarla algılanan benzerlik, anne ve babaların algılanan otoriteleri, anne ve babaların yakın hissedilme dereceleri arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Deneklerin annelerini kendilerine daha benzer algıladıkları ve daha yakın hissettikleri; ancak babalarını daha otoriter olarak değerlendirdikleri anlaşılmaktadır.

Anneye ve babaya benzerliği yordayıcı olarak alınan değişkenlerin katkılarını belirlemek için, kadın ve erkek denekler için ayrı olmak üzere iki hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Anneye benzerlik ve babaya benzerlik puanlarının yordanan değişken olarak alındığı bu analizlerde yordayıcı olarak üç grup değişkene bakılmıştır. Analize ilk sırada blok olarak alınan birinci grup değişkenler, benzerliği algi-

lanan anababayla (anneyle ya da babayla) ilgili değişkenlerdir. Bunlar, anne ya da babanın algılanan başarısı, aile içindeki önemi, otoritesi ve yakın hissedilme derecesi ile eğitimi değişkenleridir. Annelerin bir işte çalışıyor olup olmamalarının, benzerlik algısında önemli olacağı beklendiği için anneyle ilgili bir özellik olarak analize dahil edilmiştir. Analize ikinci blok olarak alınan değişkenler ise denekle ilgili değişkenlerdir. Deneğin eğitimi, medeni durumu, yaşı, en çok nerede yaşadığı, kaçınıcı çocuk olduğu, kardeş sayısı, Bem Cinsiyet Rollerı Envanteri'nden elde edilen kadınlık ve erkeklik puanları bu değişkenleri oluşturmaktadır. Algılanan benzerlik hangi anababaya (anneye ya da babaya) ait ise diğerine ilişkin değişkenler de üçüncü grupta analize dahil edilmiştir.

Tablo 3

Kadın Deneklerin Anneyle ve Babayla Algılanan Benzerlik Puanları İçin Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Anne ile algılanan benzerlik				Baba ile algılanan benzerlik			
	Beta	R ² artış	F artış		Beta	R ² artış	F artış
1. Blok (Anne özellikleri)		.36	8.16**	1. Blok (Baba özellikleri)		.57	22.95**
Başarı	.18			Başarı	.33**		
Eğitim	.20*			Eğitim	.14		
Çalışma durumu	.00			Önem	.08		
Önem	.02			Otorite	-.10		
Otorite	.11			Yakınlık	.44*		
Yakınlık	.41**						
2. Blok (Denek özellikleri)		.05	0.84	2. Blok (Denek özellikleri)		.02	0.62
Eğitim düzeyi	-.06			Eğitim düzeyi	-.10		
En çok yaşanan yer	-.03			En çok yaşanan yer	-.02		
Kaçınıcı çocuk	-.19			Kaçınıcı çocuk	-.12		
Kardeş sayısı	.14			Kardeş sayısı	-.02		
Medeni durum	-.23			Medeni durum	-.08		
Yaş	.16			Yaş	.04		
Kadınlık puanı	.12			Kadınlık puanı	-.02		
Erkeklik puanı	-.12			Erkeklik puanı	-.03		
3. Blok (Baba özellikleri)		.01	0.11	3. Blok (Anne özellikleri)		.02	0.56
Başarı	-.10			Başarı	.10		
Eğitim	.02			Eğitim	-.17		
Önem	.05			Çalışma durumu	.00		
Otorite	.06			Önem	-.11		
Yakınlık	.00			Otorite	-.02		
				Yakınlık	-.03		

*p < .05. **p < .01.

Tablo 3'te ve Tablo 4'te, hiyerarşik regresyon analizi sonuçları verilmektedir:

Tablo 3'te görüldüğü gibi, kadın deneklerin anneleriyle algıladıkları benzerliği yordamada sadece anne özelliklerinin önemli katkısı olduğu anlaşılmaktadır ve anne ile ilgili değişkenlerden annenin eğitiminin ve yakın hissedilme derecesinin önemli katkıları vardır. Annelerin eğitimleri ve yakın hissedilme dereceleri yükseldikçe benzerlik algısının arttığı görülmektedir.

Kadın deneklerin babalarıyla algıladıkları benzerliği yordamada sadece baba özelliklerinin önemli katkısı olduğu anlaşılmaktadır ve baba özelliklerinden de sadece algılanan başarı ve yakınlık değişkenlerinin katkıları önemlidir. Baba özelliklerinden, eğitim düzeyi değişkeninin babayla algılanan benzerliği yordamaya katkısı istatistiksel olarak anlamlılık düzeyine yaklaşmıştır ($p < .06$). Babaların algılanan başarıları, hissedilen yakınlıkları ve eğitimleri arttıkça benzerlik algısı da artmaktadır.

Tablo 4

Erkek Deneklerin Anneye ve Babayla Algılanan Benzerlik Puanları İçin Yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Anne ile algılanan benzerlik				Baba ile algılanan benzerlik			
	Beta	R ² artış	F artış		Beta	R ² artış	F artış
1. Blok (Anne özellikleri)		.39	7.02**	1. Blok (Baba özellikleri)		.48	12.22**
Başarı	.24*			Başarı	.08**		
Eğitim	.08			Eğitim	.04		
Çalışma durumu	-.11			Önem	.27*		
Önem	.10			Otorite	.01		
Otorite	.00			Yakınlık	.48**		
Yakınlık	.43**						
2. Blok (Denek özellikleri)		.09	1.26	2. Blok (Denek özellikleri)		.04	0.64
Eğitim düzeyi	.03			Eğitim düzeyi	-.08		
En çok yaşanan yer	.15			En çok yaşanan yer	.19		
Kaçıncı çocuk	.04			Kaçıncı çocuk	.04		
Kardeş sayısı	.05			Kardeş sayısı	-.02		
Medeni durum	.09			Medeni durum	.50		
Yaş	-.07			Yaş	-.05		
Kadınlık puanı	.25*			Kadınlık puanı	.13		
Erkeklik puanı	-.17			Erkeklik puanı	-.08		
3. Blok (Baba özellikleri)		.03	0.61	3. Blok (Anne özellikleri)		.06	1.39
Başarı	-.05			Başarı	.01		
Eğitim	.03			Eğitim	.39		
Önem	.13			Çalışma durumu	-.21		
Otorite	.07			Önem	.09		
Yakınlık	-.13			Otorite	-.70		
				Yakınlık	-.05		

* $p < .05$. ** $p < .001$.

Tablo 4'ten erkek deneklerin anneleriyle algıladıkları benzerliklerini yordamada sadece anne özelliklerinin önemli katkısı olduğu anlaşılmaktadır. Anne özelliklerinden algılanan ba-

şarının ve yakınlığın anlamlı katkıları olduğu görülmektedir. Anne daha yakın hissedildikçe ve daha başarılı algılandıkça algılanan benzerlik de artmaktadır. Denek özelliklerinden de kadın-

lık puanının önemli olduğu anlaşılmaktadır. Erkeklerde kadınlık puanı arttıkça anneye benzerlik de artmaktadır.

Erkek deneklerin babalarıyla algıladıkları benzerlik puanlarını yordamada da baba özelliklerinin önemli katkısı olduğu anlaşılmaktadır ve babaların algılanan önemleri ile yakın hissedilme derecelerinin önemli olduğu belirlenmiştir. Anne özellikleri bir blok olarak analize alındıklarında önemli katkıya sahip olmamalarına karşın bunlar arasından tek başına annenin eğitim düzeyinin önemli olduğu anlaşılmaktadır. Annenin eğitimi yükseldikçe babayla algılanan benzerliğin arttığı gözlenmektedir.

Tartışma

Bu araştırma, bazı anne, baba ve kişi özelliklerinin anne ve baba ile benzerlik algısına katkısının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Yapılan çalışmalar, anababalarla kız ve erkek çocuklar arasındaki ilişkilerin farklı olduğunu (De Luccie ve Davis, 1991; Haris ve Morgan, 1991; Wright ve Keple, 1981) ve anne ve babaların kız ve erkek çocuklarına farklı davrandıklarını (Lytton ve Romney, 1991; Russell ve Russell, 1987) göstermektedir. Bunlar anne ve babalarla algılanan benzerlik için kadınlarda ve erkeklerde farklı sonuçlar alınabileceğini düşündürmüştür. Ancak bu çalışmada annelerle ve babalarla benzerlik algılamada cinsiyet farkı gözlenmemiştir. Kadınların da erkeklerin de anneleriyle ve babalarıyla aynı düzeyde benzerlik algıladıkları; bu benzerlik algıları arasında sadece anne ve babalarının bazı özelliklerinin katkıları bakımından farklılık olduğu bulunmuştur. Aşağıda ayrıca ele alındığı gibi, annenin ve babanın eğitiminin, algılanan başarısının ve öneminin, kadın ve erkeklerde anneye ve babayla benzerlik algısı için farklı önemleri olduğu anlaşılmaktadır.

Kuramların çoğunda kendi cinsiyetinden

anababaya özdeşim daha çok vurgulanmakla birlikte farklı görüşler de ileri sürülmektedir. Bunlardan biri de özdeşimin, güçlü olarak algılanan anababayla kurulduğunu ileri süren sosyal güç kuramıdır (McDonald, 1980). Ayrıca toplumsal cinsiyet şema kuramına (Bem, 1985) göre, toplumun cinsiyet şemasında kadın için zayıf ve edilgen roller yer aldığı için kızların bu rollerdeki annelerine benzemeleri zor olacaktır. Bu iki kuramın ışığında ve kızların kendilerini babalarına daha çok benzer bulduklarını, anneye özdeşimin onun düşük sosyal statüsü nedeniyle zor olduğunu ve kızların yaşamında babaların önemli etkilerinin gözlendiğini bildiren araştırmalara (örneğin Acar, 1996; Fişek, 1982; Günlük-Şenesen, 1996; Güvenç, 1996; Kandiyoti, 1979; Schlüter, 1996) dayanarak kadınların babalarıyla daha çok benzerlik algılayacakları beklenmişti. Ancak bu beklenti doğrulanmamıştır; kadınların ya da erkeklerin, kendilerini özellikle annelerine ya da babalarına daha benzer olarak algılamadıkları bulunmuştur. Bu sonuç, burada kullanılan benzerlik ölçümünün farklı olmasından kaynaklanabilir. Algılanan Benzerlik Ölçeği'nde, benzerlik çeşitli yönleri ile (duygusal, sosyal, fiziksel vb.) ele alınmış fakat bunlar ayrı ayrı incelenmemiştir. Bu boyutların geliştirilerek birbirinden bağımsız olarak tekrar değerlendirilmesi sonuçları netleştirebilir. Ancak deneklerin tümüne bakıldığında annelerle daha çok benzerlik algılama eğilimi görülmektedir. Bu sonuçlar, özdeşimin kendi cinsiyetinden anababa ile olmayabileceği görüşünü desteklemektedir. Nitekim Lueptow (1980) da aynı cinsiyetten anababanın birey üzerindeki etkisinin çok da güçlü olmadığını, genellikle anababanın ikisinden de etkilenildiğini bildirmektedir. Sosyal güç kuramının da (McDonald, 1980) öngörüsü, özdeşimin kendi cinsiyetinden anababayla değil güçlü olarak algılanan anababayla olduğudur.

Bu çalışmada, yukarıda belirtildiği gibi, anneye ve babayla benzerlik algılama ile cinsiyet arasında anlamlı ilişkiler bulunmamış-

tır. Yani kadınlar ve erkekler hem annelerine hem de babalarına kendilerini benzer bulmaktadırlar. Ancak bu benzerlik algısına katkıda bulunan anne ve baba özellikleri ile kişi özelliklerinin neler olduğu sorusu önemlidir. Anne ve babayla algılanan benzerlik için bu özellikler aynı öneme sahip olmayabilirler. Nitekim, anneyle benzerlik algılamada anne özelliklerinin, babayla benzerlik algılamada da baba özelliklerinin önemli olduğu ve ele alınan bu özelliklerden bazılarının benzerlik algılamada daha önemli katkıları olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, yordayıcılıklarına bakılan bu değişkenlerin babayla algılanan benzerliği anneyle algılanan benzerlikten daha iyi yordadıkları gözlenmiştir. Bu değişkenler, anneyle algılanan benzerliğin kadınlarda %42'sini, erkeklerde %51'ini açıklarken, babayla algılanan benzerliğin kadınlarda %61'ini, erkeklerde %58'ini açıklayabilmektedir. Buna göre, özellikle anneyle benzerlik algılamasının daha iyi açıklanabilmesi için başka değişkenlerle ilişkilerine de bakılması gerekmektedir. Bu değişkenlerin neler olduğunu belirlemek için başka araştırmalara ihtiyaç vardır. Anneyle benzerlik algılamada özellikle annenin kişilik özelliklerinin önemli olması beklenebilir. Annenin benimsediği cinsiyet rolü, modernleşmeye ilişkin tutumları, çocuğuyla iletişimi, bu iletişimde yaşanan çatışmalar gibi özelliklerin incelenmesi yararlı olabilir. Bu araştırmada bu tür değişkenlerin benzerliği yordamadaki katkılarına bakılmamıştır. Gelecek araştırmalarda anneyle benzerlikte bu tür değişkenlerin katkısının belirlenmesi önemli bilgiler verebilir.

Anne ve babayla algılanan benzerliğin en çok annenin ya da babanın yakın hissedilme derecesiyle açıklanabildiği görülmektedir. Hem anne hem baba, çocukları tarafından yakın hissedildikçe benzer de algılanmaktadır. Kaynaklara bakıldığında, özellikle kızlar için yakınlık ve paylaşımın annelerle ilişkilerde daha önemli olduğu ve annelerin daha çok yakınlık ve sevgi sağladıkları (Dökmen, 1996; Hortaçsu, Gençöz ve Oral, 1995; Karadayı, 1994) görülmektedir.

Türk toplumunda annelerin sosyal güçlerinin daha fazla olduğunu söylemek mümkün değildir; kadınların sosyal ve aile içi statülerinin düşük olduğu bilinmektedir (Kağıtçıbaşı, 1984). Buradaki bulgular da annelerin duygusal güçlerinin fazla olduğunu göstermektedir; bireyler annelerini kendilerine daha yakın hissetmektedirler. Oysa babalar daha otoriter olarak algılanmaktadır. Bunun temelinde geleneksel cinsiyet rollerinin devam etmesi bulunabilir; annenin ilgi gösteren, babanın ise kural koyan olarak algılandığı anlaşılmaktadır.

Yakın hissetmenin yanısıra annelerle benzerlik algılamada annenin algılanan başarısının ve eğitiminin de katkısı bulunmaktadır. Ancak anneleriyle benzerlik algılamada kadınlar annelerinin eğitimini, erkeklerse annelerinin algıladıkları başarılarını daha önemli bulmaktadırlar. Annelerin eğitimleri arttıkça kızları onlarla daha çok benzerlik algılamaktadır. Oysa erkekler başarılı annelerine kendilerini daha benzer olarak algılamaktadırlar. Babalarla algılanan benzerlikte babanın hissedilen yakınlığının yanısıra kadınlar için algılanan başarısının ve eğitiminin, erkekler için ise algılanan öneminin anlamlı katkı sağlayan değişkenler oldukları görülmektedir. Kadınlar ve erkekler için farklı yönleriyle olmakla birlikte anne ve babanın algılanan sosyal güçlerinin benzerlik algılamada önemli olduğu söylenebilir. McDonald'ın (1980) sosyal güç kuramı, anne ve babanın ekonomik kaynakları kontrol etme, yol gösterme, kontrol ve otorite sahibi olma, uzmanlık ve bilgi sahibi olma gibi özelliklerinin onunla özdeşim kurma ihtimalini yükselttiğini ileri sürmektedir. Bu araştırmada benzerlik algısında sosyal güçle ilişkili sayılabilecek eğitim, algılanan başarı ve algılanan önem değişkenlerinin de önemli olduğu bulunmuştur. Bu bakımdan, erkek ve kadınlar için farklı derecelerde olmakla birlikte sosyal güç kuramının kısmen desteklendiği söylenebilir.

Kadınlar için, sosyal güç kuramının önerdiği gibi eğitilmiş anne ve babayla benzerlik

algılama daha çok söz konusudur; eğitilmiş anne babaların bilgi ve uzmanlık güçleri artmaktadır ve bunun özellikle kadınlar için önemli olduğu anlaşılmaktadır. Anababanın eğitiminin yükselmesi kadınların onları güçlü olarak algılamalarına yol açabilir ve aynı zamanda eğitilmiş anababa çocukları ile daha kaliteli bir ilişki de kuruyor olabilir. Bu noktanın daha iyi belirlenmesi gerekli görülmektedir. Erkekler için de, babalarını aile içinde önemli algılamalarının onlarla benzerlik algılamada önemli katkısı olduğu görülmektedir. Önemli olarak algılanan babanın benzer de algılandığı anlaşılmaktadır. Bu sonuçta toplumsal erkeklik rolüyle ilişkili "önemli erkek" kalıpyargısını gözlemek olasıdır.

Özellikle annelerin tutumlarıyla benzerlik görülmesinde anne eğitiminin önemli olduğu bildirilmektedir (Smith ve Self, 1980; Starrels, 1992). Burada da anne eğitiminin kızlarının onlarla benzerlik algılamalarında önemli olduğu görülmektedir. Annenin çalışmasının da çocuklarıyla ilişkilerinde önemli olduğu belirtilmektedir (Acock, Barker ve Bengtson, 1982). Ayrıca kadının meslek sahibi olmasının, işgücüne katılmasının aile içi statüsünü yükselttiği bildirilmektedir (Kağıtçıbaşı, 1984). Ancak bu çalışmada annenin çalışma durumunun ne kadınlar için ne de erkekler için benzerlik algısını yordamada bir katkı sağlamadığı gözlenmektedir. Annenin çalışması ya da çalışmamasının çocukları için ne anlama geldiği araştırılabilir ve ilginç sonuçlar bulunabilir. Kadının çalışmasının, toplumdaki ve ailedeki statüsünü yükselttiği (Kağıtçıbaşı, 1984) ve ruh sağlığıyla olumlu ilişkisinin olduğu gözlenmektedir (Dökmen, 1997). Ancak çocuklarının onunla benzerlik algılamasında çalışma durumunun bir rolü olmaması ilginç görünmektedir. Çocuklarının gözünde annenin çalışmasının anlamı ve işlevinin ne olduğu, ilişkilerini nasıl etkilediği araştırılabilir.

Anneyle ve babayla benzerlik algılamada kadınların ve erkeklerin kendi özelliklerinin

önemli bir katkı sağlamadığı gözlenmektedir. Kaynaklarda ise annenin aile içindeki öneminin (Smith ve Self, 1980), kişinin yaşının, cinsiyet rolünün (Lombardo ve Kemper, 1992), sosyo-ekonomik statüsü ve medeni durumunun (Glass, Bengston ve Dunham, 1986; Umberson, 1992), kardeş sayısı ve cinsiyetinin (Harris ve Morgan, 1991) anababa-çocuk arasındaki benzerlik ve ilişkiler için önemli olduğu belirtilmektedir. Kaynaklarla bu uyumsuzluğun nedeni yöntemsel farklılıklar ve benzerliğin farklı yönleriyle ilgilenme olabilir. Ayrıca kadınların anneleriyle algıladıkları benzerlikte babalarının, babalarıyla algıladıkları benzerlikte de annelerinin önemli bir katkısı olmadığı anlaşılmıştır. Oysa kaynaklarda anne ve babanın özdeşimdeki dolaylı etkisinden söz edilmektedir (Acock ve Yang, 1984). Bu dolaylı etkiden erkekler için kısmen söz edilebilir. Erkeklerin babalarıyla algıladıkları benzerlikte annelerinin eğitim düzeylerinin önemli olduğu anlaşılmaktadır. Erkeklerin annelerinin eğitim düzeyi arttıkça babalarıyla algıladıkları benzerlik de artmaktadır. Bu ilginç bir sonuçtur. Annelerin ve babaların özdeşimdeki dolaylı etkilerine değinen araştırmaların (Acock ve Yang, 1984) sonuçlarına destek sağlamaktadır. Daha eğitilmiş annelerin, erkek çocuklarının babalarına benzerliklerini teşvik ettiklerinden söz edilebilir.

Erkeklerin anneleri ile algıladıkları benzerlik için kadınlık puanlarının katkısı olduğu görülmektedir; erkeklerde kadınlık puanı arttıkça anneye benzerlik artmaktadır. Cinsiyet rolleri ile anababayla ilişkiler arasında bağıntı olduğundan söz edilmektedir (Lombardo ve Kemper, 1992). Benzerlik algısı ile cinsiyet rolleri arasında da hiç değilse erkekler için böyle bir ilişki olması mümkündür. Benzerlik algısı, anababayla ilişkiler ve cinsiyet rolleri arasındaki ilişkilerin araştırılması ilginç ve açıklayıcı bulgular ortaya koyabilir.

Sonuç olarak bu çalışmada bireyin ve anababanın cinsiyeti ne olursa olsun algılanan

benzerlik için yakın hissetme düzeyinin önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bunun anlamı anababanın duygusal güçlerinin onlarla benzerlik algılama için gerekli olduğudur. Sosyal güç önemlidir ancak duygusal güç daha da önemlidir. Bu durum, anababayla benzerliğin, ilişkilerin ve özdeşimin daha iyi anlaşılması için bu değişkenin daha ayrıntılı incelenmesi gereğine işaret etmektedir. Bu çalışmada anne ve babanın algılanan önemi, başarısı ve otoritesi gibi hissedilen yakınlığı da sadece tek bir madde ile belirlenmiştir. Başka ölçekler kullanılması daha ayrıntılı ve dakik bilgiler sağlayabilir.

Kaynaklar

- Acar, F. (1996). Türkiye'de kadın akademisyenler: Tarihsel evrim ve bugünkü durum. H. Coşkun (Ed.), *Akademik yaşamda kadın* (s.75-87). Ankara: Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayını.
- Acock, A. C., Barker, D., & Bengtson, V. L. (1982). Mother's employment and parent-youth similarity. *Journal of Marriage and the Family*, 44, 441-455.
- Acock, A. C., & Yang, W. S. (1984). Parental power and adolescents' parental identification. *Journal of Marriage and the Family*, 46, 487-495.
- Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42 (2), 155-162.
- Bem, S. L. (1985). Androgyny and gender schema theory: A conceptual and empirical integration. T. B. Sonderegger (Ed.), *Nebraska Symposium on Motivation, 1984: Psychology and gender* (pp. 179-226). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Coşkun, H. (Ed.) (1996). *Akademik yaşamda kadın*. Ankara: Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayını.
- De Luccie, M. F., & Davis, A. J. (1991). Father-child relationships from the preschool years through mid-adolescence. *The Journal of Genetic Psychology*, 152(2), 225-238.
- Dökmen, Z. (1991). Bem Cinsiyet Rolü Envanteri'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 35(1), 81-89.
- Dökmen, Z. (1996). Bir grup kız ve erkek üniversite öğrencisinin anneleriyle ilişkilerinin karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Bülteni*, 2(5), 34-36.
- Dökmen, Z. Y. (1997). Çalışma, cinsiyet ve cinsiyet rolleri ile evişleri ve depresyon ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 12(39), 39-56.
- Fagot, B. I., Leinbach, M. D., & O'Boyle, C. (1992). Gender labeling behaviors. *Developmental Psychology*, 28 (2), 225-230.
- Fişek, G. O. (1982). Psychopatology and the Turkish family systems theory analysis. In Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.), *Sex roles, family and community in Turkey* (pp. 295-321). Bloomington: Indiana University Press.
- Fox, S., Ben-Nahum, Z., & Yinon, Y. (1989). Perceived similarity and accuracy of peer ratings. *Journal of Applied Psychology*, 74 (5), 781-786.
- Gavin, L. A., & Furman, W. (1996). Adolescent girls' relationships with mothers and best friends. *Child Development*, 67, 375-386.
- Glass, J., Bengston, V. L., & Dunham, C.C. (1986). Attitude similarity in three-generation families: Socialization, status inheritance, or reciprocal influence. *American Sociological Review*, 51, 685-698.
- Güneysu, S., ve Bilir, Ş. (1988). Üniversite gençlerinin kendini kabul düzeyine algılanan anababa tutumlarının etkisi. *Psikoloji Dergisi*, 6 (22), 127-133.

- Güngör, D. (1996). *Turkish university students' relationships with their friends and families: Social support, satisfaction and loneliness*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Günlük-Şenesen, G. (1996). Türkiye üniversitelerinin üst yönetiminde kadınların konumu; 1990-93. H. Coşkun (Ed.) *Akademik yaşamda kadın* (s. 209-224) Ankara: Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayını.
- Güvenç, G. B. (1996). Kız ve erkek üniversite öğrencilerinin aile içi etkileşime ilişkin algıları ile toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin tutumları arasındaki ilişki. *3 P Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji Dergisi*, 4 (1), 34-40.
- Harris, K. M., & Morgan, S. P. (1991). Fathers, sons, and daughters: Differential paternal involvement. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 531-544.
- Hortaçsu, N., & Gençöz, T. (1993). Relations with parents and friends. Cross-sectional and retrospective accounts. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 119 (2), 189-206.
- Hortaçsu, N., Gençöz, T., & Oral, A. (1995). Perceived functions of family and friends during childhood, adolescence, and youth: Developmental theories of two Turkish groups. *International Journal of Psychology*, 30 (5), 591-606.
- Johnson, M. M. (1982). Fathers and "femininity" in daughters: A review of the research. *Sociology and Social Research*, 6 (1), 1-17.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1984). Aile içi etkileşim ve ilişkiler: Bir aile değişim modeli önerisi. T. Erder (Ed.), *Türkiye 'de ailenin değişimi. Toplumsal incelemeler* (s. 132-145). Ankara: Maya.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1995). Kültürlerarası perspektiften aile, ana-babalık ve çocuk gelişimi araştırmaları. (Çev. M. Sayıl). *Türk Psikoloji Bülteni*, 3, 25-27.
- Kandiyoti, D. (1979). Kadınlarda psikososyal değişim: Kuşaklararası bir karşılaştırma. N. Abadan-Unat (Ed.), *Türk toplumunda kadın* (s. 329-358). Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını.
- Karadayı, G. B. (1994). Üniversite gençlerinin algılanan anababa tutumlarını, anabalarıyla ilişkileri ve bunların bazı kişi özellikleri ile bağlantısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(32), 15-25.
- Kavuncu, N. (1987). *Bem Cinsiyet Rolü Envanteri'nin Türk toplumuna uyarılama çalışması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Lombardo, J. P., & Kemper, T. R. (1992). Sex role and parental behaviors. *Journal of Genetic Psychology*, 153 (1), 103-113.
- Lueptow, L. B. (1980). Social structure, social change and parental influence in adolescent sex role socialization: 1964-1975. *Journal of Marriage and the Family*, 42, 93-103.
- Lytton, H., & Romney, D. M. (1991). Parents' differential socialization of boys and girls: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 109 (2), 267-296.
- McDonald, G. W. (1980). Parental power and adolescents' parental identification: A reexamination. *Journal of Marriage and the Family*, 42, 289-296.
- Oskay, G. (1982). Değer yargıları yönünden anababa ergen çatışması. *Psikoloji Dergisi*, 4 (14- 15), 45-50.
- Russell, G., & Russell, A. (1987). Mother-child and father-child relationships in middle childhood. *Child Development*, 58, 1578-1585.

- Schlüter, A. (1996). Alman yüksek öğretim kurumlarında bilim kadınlarının toplumsal kökenlerinde meydana gelen değişimler. H. Coşkun (Ed.), *Akademik yaşamda kadın* (s. 189-208). Ankara: Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayını.
- Smith, M. D., & Self, G. D. (1980). The congruence between mothers' and daughters' sex-role attitude: A research note. *Journal of Marriage and the Family*, 42, 105-109.
- Starrels, M. (1992) Attitude similarity between mothers and children regarding maternal employment. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 91-103.
- Şingir, H. (1996). *Anne ve babanın çocuğa uyguladığı ceza ile çocuğun anne ve babaya karşı sevgisi arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Umberson, D. (1992). Relationships between adult children and their parents: Psychological consequences for both generations. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 664-674.
- Wright, P. H., & Keple, T. W. (1981). Friends and parents of a sample of high school juniors: An exploratory study of relationship intensity and interpersonal rewards. *Journal of Marriage and the Family*, 50, 559-510.

Summary

Perceived Similarity to the Parent: The Role of Parent and Person Characteristics

Zehra YAŞIN DÖKMEN*
Ankara University

The purpose of this study was to examine contribution of parental and person characteristics to the perceived similarity with mother and father. Recent studies indicated that the relationship between parents and their daughters and parents and their sons are different (De Luccie & Davis, 1991; Harris & Morgan, 1991; Wright & Keple, 1981) and that parents behave differently towards their daughters and sons (Lytton & Romney, 1991; Russell & Russell, 1987). These findings suggested that males and females would differ in terms of their perceived similarity with their mothers and fathers.

Although, different views have been voiced, identification to the same-sex parent is emphasized in most of the theories. One of these is the social-power theory which asserts that children identify themselves with their parent who is perceived to be more powerful (McDonald, 1980). In addition, according to the gender schema theory (Bem, 1985), it would be difficult for girls to identify themselves with their mothers since the expected female roles represented in society's sex-schema is a passive one with little authority. In the light of these two theories and empirical evidence indicating that girls feel more similar to their fathers, that identification with mother is much more difficult because of low social status associated being a female, and that fathers have a significant effect

in their daughters' lives (Acar, 1996; Fişek, 1982; Günlük-Şenesen, 1996; Güvenç, 1996; Kandiyoti, 1979; Schülter, 1996), it is expected that females would perceive more similarity to their fathers than to their mothers.

This study examined the contribution of variables, such as parent education, perceived parent importance, authority, success and intimacy, as well as socio-demographic variables such as sex, education level, place of residence and number of siblings, in predicting the perceived similarity to the parents.

Method

Two-hundred-seven subjects (119 females and 88 males) participated in the study.

Data were collected using a Personal Information Questionnaire, the Scale of Perceived Similarity, and the Bem Sex Role Inventory. Information about the demographic characteristics of subjects and their parents, perceived parent importance, success and intimacy levels of parents were obtained by means of the Personal Information Questionnaire. Subjects' perception of similarity to their parents was assessed by using the scale of Perceived Similarity developed by the researcher. This scale was composed of 30 items tapping a person's perceived

* Address for correspondence: Yrd. Doç. Dr. Zehra Yaşın Dökmen, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Psikoloji Bölümü, 06100 Sıhhiye/Ankara.

similarity to another person in terms of physical, social, emotional, cognitive and behavioral characteristics and his/her evaluation of the person. This scale has been shown to be a reliable and valid instrument to assess perceived similarity to the parents. Sex roles of subjects was examined using the Bem Sex Roles Inventory (BSRI) which was developed by Bem (1974) and translated into Turkish by Kavuncu (1987). The scales were administered to the participants individually or in groups in places such as home, school, etc.

Results

To determine the effects of sex, sex roles and perceived similarity to parents, 2 (sex) X 4 (sex roles) X 2 (perceived similarity to parents) repeated measures analysis of variance was applied. Analysis of variance demonstrated no significant interaction effects.

To examine the interaction between sex and five parent-related variables (perceived similarity to parents, parents' perceived success, importance in family, authority and intimacy level), five separate 2 (sex) X 2 (parent - related variable) repeated measures analysis of variance was applied; no significant interaction effect was found. However, significant differences were found between perceived mother and father similarity, authority and intimacy. Results indicated that subjects perceived themselves more similar to their mothers, had more intimate relationship with their mothers, but evaluated their fathers as being more authoritarian.

In order to examine the contribution of variables predicting perceived similarity to parents, four hierarchical multiple regression analyses were conducted for males and females. The scores of perceived similarity to mother and father were employed as dependent variables in these analyses, whereas parent-related variables (parents' perceived success, importance in fam-

ily, authority, education and intimacy level, mother employment) were entered into equation at the first step. The variables entered into the equation at the second step were education, marital status, age, place of residence, birth order, number of siblings and the femininity and masculinity scores obtained from the Bem Sex Roles Inventory. The variables which were related to the other parent were entered into the equation at the third step.

The results of the analyses revealed that for female subjects only mother characteristics had contributed significantly to the prediction of perceived similarity to the mother, and similarly, only father characteristics had significant contributions in predicting perceived similarity to the father. Furthermore, mother's education level and perceived level of intimacy, father's perceived success and level of intimacy had significant contributions. Among father characteristics, contribution of education approached to significance ($p < .06$).

Similarly, results indicated that for male subjects, only mother characteristics had significant contributions in predicting perceived similarity to the mother, and only father characteristics had significant contributions in predicting perceived similarity to the father. It has been demonstrated that success and intimacy level of the mother, and importance and intimacy level of the father had significant contributions. In addition, it was found that for males similarity to the mother increased as the femininity score increased, and similarity to the father increased as the education level of the mother increased.

Discussion

The hypothesis that males and females would differ in their perceived similarity to their mothers and fathers was not supported. Results suggested that both sexes had the same levels of perceived similarity to their mothers and fathers.

Neither males nor females perceived themselves to be more similar to any one of their parents. Males' and females' perceived similarity to their parents differed in terms of the contribution of their mothers' and fathers' characteristics. Contributions of parent education, perceived success and importance in family in predicting perceived similarity to the parents varied for males and females.

Results also revealed that perceived intimacy had a significant contribution in explaining the perceived similarity to the parents regardless of sex of both the parent and the subject. Accordingly, it can be argued that emo-

tional power seems to carry more value than social power. Also, results provide some support for the social-power theory. Father's success contributed more to the daughters' perceived similarity with their fathers, whereas mother's success contributed more to the sons' perceived similarity with their mothers. Furthermore, parent education level had a significant contribution in explaining the perceived similarity with the parents for females, whereas father's importance in family had a significant contribution in explaining the perceived similarity with fathers for males.